

PARLAMENTNÍ
INSTITUT

Právní rámec přechodu z mírového do válečného stavu ve vybraných státech NATO

Mgr. Tomáš Kabíček
Ing. Mgr. Jan Němec, Ph.D.
studie č. 3.179

POSLANECKÁ
SNĚMOVNA
PARLAMENTU
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah

Úvod	2
A. Státy střední a východní Evropy	3
Bulharsko	3
Estonsko	5
Maďarsko	5
B. Konstituční monarchie západní Evropy	7
Belgie	7
Dánsko.....	7
C. Federativní státy	8
Kanada.....	8
Německo.....	9
D. Státy se specifickou geopolitickou polohou a zkušeností vojenských diktatur.....	10
Řecko.....	10
Turecko.....	11

Úvod

Právní rámec přechodu z mírového do válečného stavu ve státech NATO vykazuje na základě dostupných dokumentů značnou různorodost vyplývající z odlišných nastavení pravomocí jednotlivých ústavních orgánů (např. hlavy státu, vlády a parlamentu), struktury parlamentu (jednokomorový vs. dvoukomorový), ústavního členění státu (unitární státy vs. federace) a v neposlední řadě také historické zkušenosti se zneužitím mimořádných stavů či vládou vojenské diktatury (Německo, Řecko) anebo specifickou geopolitickou polohou (Řecko, Turecko). Specifická odlišnost je patrná u tradičních monarchií (v přehledu např. Belgie, Dánsko nebo Kanada), kde jsou ve znění ústavy zakotvená pravidla značně obecná, vytvářející tak exekutivní moci široký prostor pro adekvátní aktivity v době mimořádných situací. U zemí s republikánským zřízením a ústavami přijatými v pozdějším období (v přehledu např. Bulharsko, Maďarsko či Estonsko) naopak nalezneme relativně podrobnou úpravu přímo v ústavě.

Za hlavní proměnné v právním rámci přechodu z mírového do válečného stavu podle srovnávací analýzy vybraných zemí lze považovat následující:

- lhůty pro činnosti kompetentních orgánů, a to jejich samotná existence a délka;
- lhůty pro platnost mimořádných opatření;
- zapojení parlamentu do schvalování mimořádných opatření (předběžné, průběžné, *ex post*) a potřebná většina pro schválení takových opatření (běžná, kvalifikovaná);

- existence zvláštních kolektivních orgánů pro výjimečné stavy (parlamentní výbory, rady národní obrany apod.) a způsob jejich vytváření a obsazování (stálé vs. *ad hoc*, se zapojením parlamentu, či spíše vládně-obranné);
- odstupňování vyhlášení mimořádných stavů (stav nouze, stav ohrožení, válečný stav atp.).

Následující přehled poskytuje bližší informace o právním rámci ve vybraných členských státech NATO. Země byly vybrány s ohledem na srovnatelnost s Českou republikou, tj. jde o parlamentní systémy a spíše země střední velikosti. Přehled není vyčerpávající s ohledem na omezenou jazykovou dostupnost oficiálních znění příslušných právních norem u některých států. Jde spíše o ilustrativní soubor informací s cílem identifikovat obecné parametry nastavení právního rámce přechodu z mírového do válečného stavu.

A. Státy střední a východní Evropy

Bulharsko

Bulharská ústava¹ z roku 1991 ve svém článku 82 odst. 10 vyhrazuje pravomoc rozhodnout o vyhlášení války či uzavření míru Národnímu shromáždění. V době války či jiného nouzové stavu se prodlužuje mandát stávajícího parlamentu až do doby, kdy tyto mimořádné podmínky pominou (čl. 64 ústavy). Parlament dále musí schválit vyslání ozbrojených sil Bulharska mimo území země a výsadek cizích ozbrojených sil na vlastním území či jejich tranzit (čl. 84, odst. 11). Parlament také má pravomoc schválit či odmítnout návrh prezidenta republiky nebo vlády na zavedení stanné právo či vyhlášení stav nouze na celém území země či jeho části.

Článek 100 ústavy vyjmenovává pravomoci prezidenta v případě přechodu z mírového stavu na válečný. Prezident je vrchním velitelem ozbrojených sil, v jeho kompetenci je vyhlásit obecnou či částečnou mobilizaci na základě návrhu vlády a vyhlásit válku v případě ozbrojeného útoku vůči Bulharsku nebo v situaci, kdy si takový krok vyžadují mezinárodní závazky. Prezident má rovněž pravomoc vyhlásit stanné právo nebo stav nouze v případě, že parlament nezasedá a nemůže být svolán. Takové rozhodnutí musí být následně parlamentem stvrzeno.

Zákon o obraně a ozbrojených silách z roku 2009² upravuje další náležitosti vyhlášení válečného stavu, stanného práva, stavu nouze a mobilizace ve své 5. kapitole (čl. 108 až 129). Zákon stanovuje, že provádění úkolů podle strategických, operačních a válečných plánů začne na základě vyhlášení válečného stavu, jenž může být vyhlášen parlamentem nebo prezidentským dekretem v souladu s ústavou a po zveřejnění v médiích. Rozhodnutí o vyhlášení válečného stavu nebo stanného práva má obsahovat také specifikaci pozastavení platnosti vymezených právních aktů. Zákon dává pravomoc ozbrojeným silám přistoupit k nezbytným obranným opatřením v případě vojenského útoku na území Bulharska bez

¹ Anglický překlad bulharské ústavy dostupný zde: <http://www.parliament.bg/en/const>

² Anglický překlad zákona dostupný zde: <http://www.comd.bg/en/acts/republic-bulgaria-defence-and-armed-forces-act>

nutnosti vyčkat na vyhlášení válečného stavu. Stanné právo může být vyhlášeno v případě hrozby ozbrojeného útoku nebo válečného stavu, a to jak na celém území státu, tak jen v některých jeho částech.

Článek 113 zákona stanovuje, že v případě vyhlášení války nebo stanného práva přechází obrana státu a vnitřního pořádku pod velení nejvyššího velitele a jemu podřízených útvarů, přičemž vytvoření nejvyššího velení je kompetencí prezidenta republiky. Členy nejvyššího velení mají podle zákona být předseda vlády, ministr obrany, ministr vnitra, ministr zahraničních věcí, ministr dopravy, informačních technologií a komunikací, ministr hospodářství, energetiky a cestovního ruchu, ministr regionálního rozvoje a veřejných prací, ministr financí, šéf generálního štábu, předseda národní bezpečnostní agentury a další osoby jmenované nejvyšším velitelem. Šéf generálního štábu se zároveň stává vrchním velitelem ozbrojených sil (čl. 115).

Zákon dále uvádí, že okamžikem vyhlášení války nebo stanného práva nastupují do vojenské služby příslušníci a zaměstnanci struktur ozbrojených sil (vymezení čl. 50 odst. 2), rezervisté, kteří v daný okamžik vykonávají službu v ozbrojených silách, a kadeti vojenských škol. Další rezervisté nastupují vojenskou službu v okamžiku, kdy o tom budou vyrozuměni (čl. 116). Parlament přijme normu upravující finanční aspekty vojenské služby (čl. 18). Ukončení vojenské služby stanoví zvláštní demobilizační předpis (čl. 121).

Zákon rovněž stanovuje, že konkrétní podmínky a postupy mobilizace budou stanoveny vládním předpisem (čl. 128), zákon pouze vymezuje úplnou a částečnou mobilizaci, přičemž úplná mobilizace má být provedena v případě překvapivého útoku nebo invaze zahraničních vojsk na území státu, v případě vyhlášení války nebo v situaci hrozby vojenské invaze nebo války a vyhlášení stanného práva na celém území státu. Částečná mobilizace má být provedena v případě vyhlášení stanného práva pouze na části území státu a v dalších případech, které vyžadují mobilizaci (čl. 129).

Zákon také ukládá státním orgánům a ozbrojeným silám povinnost v případě vyhlášení války, stanného práva nebo stavu nouze podniknout všechna opatření k ochraně objektů, jež jsou ohroženy teroristickými aktivitami, omezit nebo zakázat civilní lety a zavést zvláštní režim plavby v teritoriálních vodách a na vnitrozemských vodních tocích, kontrolovat nebo zakázat pohyb přes státní hranici Bulharska, omezit provoz na hlavních silničních komunikacích, omezit železniční dopravu a zavést kontroly pasažérů a nákladů, omezit svobodný pohyb zavést kontrolu občanů a vozidel, převzít kontrolu nad stěžejní infrastrukturou v zemi, omezit nebo zakázat přístup ke státním institucím, případně přijmout i další opatření nezbytná k ochraně národního zájmu a životů a zdraví občanů, která nebudou v rozporu s mezinárodními úmluvami na ochranu lidských práv v době války (čl. 123).

Článek 124 zákona opravňuje vládu na základě vyhlášení války nebo stanného práva k využívání státních rezerv a válečných zásob, článek 125 pak stanovuje povinnost ministrům obrany, vnitra, zahraničních věcí a ředitelům bezpečnostních služeb poskytnout nejvyššímu veliteli úplné informace potřebné k obraně země. Článek 127 pak vymaňuje stát a ozbrojené síly z hmotné odpovědnosti za škody způsobené třetím stranám v souvislosti s bojovými operacemi a obranou země v době války.

Estonsko

Estonská ústava³ z roku 1992 obsahuje řadu ustanovení věnovaných vyhlášení válečného stavu a stavu nouze. Pravomoc vyhlásit válečný stav má podle č. 65 odst. 15 parlamentu (*Riigikogu*), a to na návrh prezidenta, který je z ústavy vrchním velitelem ozbrojených sil, včetně vydání příkazu k mobilizaci a demobilizaci. V případě agrese vůči Estonsku může prezident vyhlásit válečný stav přímo, nařídít mobilizaci a jmenovat vrchního velitele ozbrojených sil, aniž by k tomu potřeboval souhlas parlamentu (čl. 128, resp. čl. 78 o pravomocích prezidenta republiky). Čl. 130 stanoví, že v době stavu nouze nebo válečného stavu mohou být omezena práva a svobody osob (s výjimkou ústavou taxativně vymezených práv a svobod), kterým mohou být stanoveny povinnosti v zájmu národní bezpečnosti a veřejného pořádku, a to podle specifického zákona. Čl. 131 potom stanovuje, že v době stavu nouze nebo válečného stavu se nekonají volby parlamentu, prezidenta ani zastupitelských sborů místních vlád, jejich mandáty se prodlužují, a to až na tři měsíce po ukončení stavu nouze nebo válečného stavu. Nové volby se vyhlásí v době tří měsíců po ukončení tohoto stavu.

V únoru 2015 přijal estonský parlament nový Zákon o národní obraně, který konsoliduje a novelizuje znění stávajícího zákona o národní obraně v době míru a zákon o národní obraně v době války (oba tyto zákony musí podle ústavy schválit kvalifikovaná (absolutní) většina všech poslanců parlamentu). Zákon posiluje pravomoci premiéra, vlády a úřadu vlády a zvyšuje flexibilitu procedur v případě útoku proti Estonsku. Mobilizace se má týkat pouze ozbrojených sil, zbytek státu má být ve stavu „zvýšené pohotovosti“. Zákon rovněž nově specifikuje práva a povinnosti příslušníků zahraničních ozbrojených sil podporujících Estonsko ve vojenských operacích prováděných na území státu, stejně tak zákon zpružňuje zapojení estonských ozbrojených sil do mezinárodních vojenských operací v případě mezinárodních krizí.⁴ Zákon vychází ze Strategie národní bezpečnosti přijaté v roce 2011.⁵

Maďarsko

Maďarská ústava⁶ z roku 2011 obsahuje ustanovení týkající se „stavu národní krize“ a stavu nouze. Podle článku 48 je pravomocí parlamentu vyhlásit stav národní krize a ustavit Radu národní obrany v případě, že nastane válečný stav či hrozba války (bezprostřední nebezpečí ozbrojeného útoku ze strany cizí moci) a vyhlásit stav nouze v případě ozbrojených činů usilujících o svržení ústavního pořádku nebo o získání výhradní moci, nebo v situaci masových násilností ohrožujících životy a majetek za použití zbraní. Vyhlášení válečného stavu, uzavření míru a vyhlášení zvláštního právního pořádku vyžaduje souhlas dvou třetin

³ Anglický překlad ústavy dostupný zde: <https://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/>

⁴ Viz tisková zpráva parlamentu, dostupná zde: <http://www.riigikogu.ee/en/press-releases/national-defence-committee-en/riigikogu-approved-new-national-defence-act/>

⁵ Anglický překlad strategie dostupný zde:

http://www.kmin.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/national_defence_strategy.pdf

⁶ Anglický překlad maďarské ústavy dostupný zde:

<http://www.kormany.hu/download/e/02/00000/The%20New%20Fundamental%20Law%20of%20Hungary.pdf>

všech členů parlamentu. V případě, že existují překážky parlamentu (parlament nezasedá nebo panuje časová naléhavost), aby učinil výše uvedené kroky, učiní tak prezident republiky. Neschopnost parlamentu dostát svým ústavním pravomocem musí jednomyslně potvrdit předseda parlamentu, předseda ústavního soudu a předseda vlády. V okamžiku, kdy překážky činnosti parlamentu pominou, potvrdí akty prezidenta republiky parlament na svém prvním zasedání, a to většinou dvou třetin všech svých členů. V průběhu období vyhlášeného stavu národní krize nebo nouzového stavu nemůže být parlament rozpuštěn a nekonají se volby. Volby se mohou konat až po ukončení tohoto stavu, a to ve lhůtě devadesáti dnů.

Článek 49 specificky upravuje stav národní krize. Podle tohoto článku je prezident Rady národní obrany prezident republiky, jejími dalšími členy jsou předseda parlamentu, předsedové jednotlivých poslaneckých klubů, předseda a ministři vlády a s konzultativním právem náčelník generálního štábu. Rada národní obrany může vykonávat pravomoci, které jí jsou svěřeny parlamentem, pravomoci prezidenta republiky a vlády. Rada rozhoduje o všech nasazeních maďarských ozbrojených sil na domácím území i v zahraničí, účast ozbrojených síl v činnostech pro udržení míru, zapojení do humanitárních aktivit v zahraničí či jejich setrvání na cizím území, stejně jako o nasazení či setrvání cizích ozbrojených sil v Maďarsku. Rada může rovněž přijímat dekrety, kterými se pozastavuje platnost určitých zákonných ustanovení či pozměňuje jejich obsah, anebo přijímají jiné mimořádná opatření. Dekrety Rady národní obrany pozbývají platnosti okamžikem odvolání stavu národní krize, pokud jejich účinnost neprodlouží parlament. V případě, že je vyhlášen stav nouze, jsou pravomoci obdobné pravomocím Rady národní obrany v době stavu národní krize ústavou dány prezidentovi republiky (čl. 50 ústavy).

Článek 51 upravuje stav tzv. preventivní obrany. Ten může vyhlásit parlament v případě hrozby vnějšího ozbrojeného útoku, nebo pokud je třeba dostat závazkům vyplývajícím z mezinárodního spojení. Takový stav je vyhlášen na vymezenou dobu (ta může být dále prodloužována), přičemž parlament zároveň pověří vládu k přijímání specifikovaných mimořádných opatření. Vyhlášení stavu preventivní obrany či jeho prodloužení vyžaduje souhlas dvou třetin přítomných členů parlamentu. Od okamžiku podání návrhu na vyhlášení stavu preventivní obrany může vláda vydávat dekrety, jimiž přijímá potřebná opatření ve vztahu k státní správě, ozbrojeným silám či dalším orgánům státu, přičemž o těchto svých aktivitách průběžně informuje prezidenta republiky a příslušné stálé výbory parlamentu. Tato opatření zůstávají v platnosti do doby, než parlament rozhodne o vyhlášení stavu preventivní obrany, ne však déle než 60 dní. V době vyhlášeného stavu preventivní obrany potom může vláda vydávat dekrety, jimiž se pozastavuje platnost určitých zákonných ustanovení či pozměňuje jejich obsah, anebo přijímají jiné mimořádná opatření. Tyto dekrety pozbývají platnosti v okamžiku odvolání stavu preventivní obrany.

Článek 52 upravuje postup v případě neočekávaného útoku. Za takové situace je vláda povinná okamžitě využít adekvátně připravené a přiměřené síly k odvrácení útoku, a to podle plánu ozbrojené obrany schváleného prezidentem republiky do doby, než je rozhodnuto o stavu nouze nebo stavu národní krize. Vláda o svých aktivitách musí neprodleně informovat parlament a prezidenta republiky. Vláda rovněž může vydávat dekrety, jimiž se pozastavuje

platnost určitých zákonných ustanovení či pozměňuje jejich obsah, anebo přijímají jiné mimořádná opatření. Tyto dekrety pozbývají platnosti v okamžiku ukončení útoku.

B. Konstituční monarchie západní Evropy

Belgie

Ústava Belgie⁷ z roku 1831 ve znění pozdějších úprav v článku 167 přiznává pravomoc vyhlášení války, stejně jako uzavření příměří, královi, jenž je zároveň vrchním velitelem ozbrojených sil. Král je povinen o této skutečnosti informovat obě komory parlamentu, jakmile to umožní zájmy bezpečnosti státu. Ve vztahu k válečnému stavu ústava dále uvádí, že v této době není možné měnit ústavu (čl. 196).

Ústava neupravuje práci parlamentu v době války, z minulé zkušenosti (první a druhá světová válka, kdy se parlament nescházel) existuje pravidlo, že zákonodárnou funkci přejímá král, který je z ústavy (čl. 36) spolu s oběma komorami parlamentu součástí legislativní moci.

Dánsko

Ústava Dánska z roku 1953⁸ obsahuje pouze minimum ustanovení týkajících se přechodu z mírového do válečného stavu. Čl. 19 odst. 2 uvádí, že s výjimkou obrany proti ozbrojenému útoku na království nebo dánské ozbrojené síly nesmí král použít vojenské síly proti kterémukoliv cizímu státu bez souhlasu parlamentu (*Folketing*). Případné použití ozbrojených sil musí být bezprostředně postoupena k odsouhlasení parlamentu, pokud parlament právě nezasedá, musí být svolán. Článek 23 pak stanovuje, že král může v případě, že *Folketing* není schopný zasedání, vydávat dočasné zákony za podmínky, že nejsou v rozporu s ústavou a že budou okamžitě při příštím zasedání parlamentu postoupeny k diskusi, resp. schválení nebo odmítnutí.

Zákon o zvládnání stavu nouze⁹ z roku 2009, jenž reguluje především činnosti požární a záchranné služby, přiznává rozsáhlé pravomoci ministrovi obrany. Zákon obsahuje dílčí ustanovení aplikovatelná v době válečné krize.

Zákon o obraně¹⁰ z roku 2001 je poměrně stručný (20 článků), spíše vytváří rámec pro působení aktérů obrany a vyhrazuje rozsáhlé pravomoci ministrovi obrany.

⁷ Belgická ústava dostupná zde: http://www.senate.be/doc/const_fr.html

⁸ Anglický překlad dánské ústavy s komentářem dostupný zde:

http://www.thedanishparliament.dk/Publications/~~/media/PDF/publikationer/English/My%20Constitutional%20Act_omslag_version12_samlet_web.pdf.ashx

⁹ Anglický překlad zákona dostupný zde:

http://brs.dk/eng/legislation/act/Pages/the_emergency_management_act.aspx

¹⁰ Zákon v původním dánském znění dostupný zde:

<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=6294&exp=1>

C. Federativní státy

Kanada

Kanadská ústava¹¹ ve vztahu ke stavu války upravuje pouze možnost prodloužení funkčního období parlamentu bez nutnosti konání voleb (čl. 4, odst. 2 *Constitutional Act* 1982).

Zákon o národní obraně z roku 1985¹² upravuje náležitosti uvedení ozbrojených sil do aktivní služby. Tuto pravomoc má podle čl. 31 generální guvernér v souladu s vládou (*Governor in Council*), jenž tak může v plném rozsahu či jen ve vztahu k některým jednotkám, kdy to lze považovat za vhodné s ohledem na ohrožení obrany Kanady, následkem aktivity Kanady podle Charty OSN či Severoatlantické smlouvy anebo dalších obdobných závazků, jichž je Kanada smluvní stranou. V případě, že k aktivaci ozbrojených sil dojde, postoupí toto rozhodnutí parlamentu, který se k tomuto bodu sejde do deseti dnů (čl. 32).

Zákon o stavu nouze z roku 1985¹³ vedle dalšího vymezuje proceduru vyhlášení válečné stavu (*war emergency*). K tomuto kroku je podle čl. 38 kompetentní generální guvernér v souladu s vládou v případě, že je to nezbytné, a může tak učinit poté, co tento krok konzultuje s guvernéry a vládami (*Lieutenant Governor in Council*) jednotlivých provincií (čl. 44). Toto rozhodnutí nabývá účinnosti dnem vyhlášení, avšak musí být postoupeno k odsouhlasení parlamentu. Válečný stav je ukončen uplynutím 120 dne od vyhlášení, pokud k jeho ukončení nedojde dříve, anebo pokud není prodloužen.

Parlamentní proceduru projednávání upravuje zákon v čl. 58. Usnesení o vyhlášení stavu nouze (stejná procedura se uplatňuje u jeho prodloužení – čl. 60 zákona) předkládá ministr centrální vlády spolu s vysvětlením důvodu a zprávou o konzultacích s guvernéry jednotlivých provincií, a to nejpozději sedm dní po vyhlášení stavu nouze (v případě, že parlament právě nezasedá, musí být v této lhůtě svolán) a zařazeno na program bezprostředně prvního zasedání parlamentu. Projednávání tohoto bodu probíhá bez přestávky následující den od jeho zařazení na program a je ukončeno hlasováním. V případě, že parlament nevysloví s vyhlášením stavu nouze souhlas, pozbývá toto vyhlášení platnost dnem jeho odmítnutí v parlamentu.

Článek 59 upravuje odvolání stavu nouze. Návrh může podat skupina alespoň 10 senátorů nebo dvaceti členů Dolní sněmovny, přičemž příslušná komora se tímto návrhem musí zabývat ve lhůtě tří dnů od jeho předložení. Následná debata se koná bez přerušení, avšak může trvat nejvýše 10 hodin, přičemž následně se hlasuje. V případě, že parlament rozhodne o zrušení stavu nouze, je toto rozhodnutí účinné dnem uvedením v usnesení, přičemž tento den nesmí být dřívější dnu hlasování.

Podle čl. 62 se vytváří zvláštní parlamentní orgán pro kontrolu úkonů příslušných orgánů a výkonu moci v době a v souvislosti s vyhlášením stavu nouze. Jde o zvláštní kontrolní výbor

¹¹ Constitutional Act, 1867 a Constitutional Act, 1982, dostupné zde: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/Const/FullText.html>

¹² National Defence Act, 1985, dostupný zde: <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/N-5.pdf>

¹³ Emergencies Act, 1985, dostupný zde: <http://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/E-4.5.pdf>

obou komor parlamentu vytvořený pro tento účel. Jeho členy je alespoň jeden člen Dolní komory zastupující každou ze stran s alespoň dvanáctičlenným zastoupením v této komoře a alespoň jeden senátor zastupující téže strany. Členové výboru a další osoby zapojené do jeho činnosti musí složit přísahu mlčenlivosti. Schůze výboru se konají s vyloučením veřejnosti. Výbor podává zprávu o své činnosti oběma komorách parlamentu nejméně jednou za každých 60 dní období vyhlášení stavu nouze, a také do tří jednacích dnů parlamentu od předložení návrhu na ukončení stavu nouze, do sedmi jednacích dnů v případě, že je prodloužen stav nouze a/nebo během sedmi jednacích dnů v případě, že stav nouze vypršel nebo je odvolán generálním guvernérem. Výboru rovněž musí být postoupeny všechny příkazy a regulace vydané podle zákona o stavu nouze, jež nejsou zveřejňovány ve sbírce zákonů, přičemž výbor je může změnit či zrušit ve lhůtě 30 dnů od obdržení. Takové rozhodnutí výboru má účinnosti ode dne vymezeného v příslušném usnesení, který nesmí být dřívější než den přijetí usnesení.

Německo

Německá ústava (Základní zákon)¹⁴ z roku 1949 byla v roce 1968 novelizována, doplněna o sekci Xa. věnovanou tzv. stavu obrany (články 115a až 115l). Takový stav může nastat v případě, že území státu je vojensky napadeno nebo takové napadení bezprostředně hrozí, přičemž o jeho vyhlášení je v kompetenci Spolkového sněmu se souhlasem Spolkové rady. Návrh na vyhlášení stavu obrany vznáší vláda a je potvrzen, pokud s ním souhlasí alespoň dvě třetiny odevzdaných hlasů, které musí odpovídat nejméně většině všech členů Spolkového sněmu. V případě, že časová tíseň neumožňuje včasné svolání Spolkového sněmu anebo Spolkový sněm není usnášeníschopný, rozhoduje o vyhlášení stavu obrany tzv. Společný výbor, a to opět dvoutřetinovou většinu hlasů, která nesmí být menší než většina hlasů všech členů výboru.

Společný výbor je zvláštní parlamentní těleso vytvořené na základě čl. 53a Základního zákona, a jeho členy jsou poslanci Spolkového sněmu a Spolkové rady, přičemž Spolkový sněm obsazuje dvě třetiny a Spolková rada jednu třetinu výboru. Zástupci Spolkového sněmu jsou jmenováni na základě proporcionality zastoupení jednotlivých stranických frakcí, přičemž nesmí být členy spolkové vlády. V případě zástupců Spolkové rady je na rozhodnutí každé spolkové země, koho do výboru nominuje, přičemž členové výboru za Spolkovou radu nepodléhají ve svém rozhodování instrukcím příslušné zemské vlády. Obecně má vláda povinnost informovat tento výbor o svých obranných plánech.

Vyhlášení stavu obrany je uveřejněno spolkovým prezidentem ve sbírce zákonů, případně jiným způsobem, pokud to standardní vyhlášení není v daném okamžiku možné. V případě, že nelze s ohledem na ozbrojený útok postupovat podle výše uvedeného způsobu, považuje se vyhlášení stavu obrany za automatické od okamžiku útoku, přičemž tuto skutečnost oznámí spolkový prezident, jakmile to okolnosti dovolí.

Článek 115b uděluje pravomoc velení ozbrojeným silám v případě vyhlášení stavu obrany spolkovému kancléři, článek 115f pak umožňuje, aby byla spolková pohraniční policie

¹⁴ Základní zákon dostupný zde: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>

na pokyn spolkové vlády činná na celém území federace a aby spolková vláda vydávala instrukce pro vlády a další orgány jednotlivých spolkových zemí. O těchto pokynech je třeba informovat Spolkový sněm, Spolkovou radu a Společný výbor. Ústava upravuje i situace, kdy by příslušné orgány spolku nebyly schopny přijmout adekvátní opatření. V takovém případě mohou konat orgány spolkových zemí v rámci oblasti svých kompetencí, nicméně taková opatření mohou být kdykoliv zrušena spolkovou vládou nebo předsedou vlády příslušné země.

Článek 115c upravuje náležitosti výkonu legislativní moci ve vztahu federace a jednotlivých spolkových zemí. V případě vyhlášení stavu obrany může federace vytvářet zákony spadající do legislativní kompetence jednotlivých zemí, avšak se souhlasem Spolkové rady. Legislativní návrhy spolkové vlády, které jsou vládou označeny za naléhavé, jsou postoupeny Spolkové radě ve stejný okamžik jako Spolkovému sněmu. Spolkový sněm a Spolková rada potom vedou rozpravu na společné schůzi, jež se koná bez zbytečného odkladu (čl. 115d).

Ústava rovněž upravuje délku funkčního období volených funkcionářů v době vyhlášeného stavu obrany. Podle čl. 115h nemůže být za této situace rozpuštěn Spolkový sněm, v případě, že by měl vypršet mandát Spolkového sněmu či zemských sněmů, prodlužuje se funkční období až na dobu uplynutí šest měsíců počítaných od data ukončení stavu obrany. Totéž platí pro soudce Spolkového ústavního soudu. U spolkového prezidenta či předsedy Spolkové rady ve výkonu funkce spolkového prezidenta se funkční období prodlužuje na devět měsíců od dne zrušení stavu obrany. V případě, že by bylo nutné, aby Společný výbor zvolil nového kancléře, navrhuje kandidáta spolkový prezident a pro schválení nominace je třeba většina všech členů výboru. Pro vyslovení nedůvěry spolkovému kancléři je třeba, aby Společný výbor zároveň zvolil nového kancléře, a to dvoutřetinovou většinou svých členů.

Odvolání výjimečných opatření přijatých Společným výborem či spolkovou vládou může kdykoliv učinit Spolkový sněm se souhlasem Spolkové rady. Spolková rada rovněž může dát podnět Spolkovému sněmu, aby takto učinil. Spolkový sněm opět se souhlasem Spolkové rady může prohlásit stav obrany za ukončení, přičemž toto rozhodnutí vyhlásí spolkový prezident. Toto rozhodnutí může od Spolkového sněmu požadovat Spolková rada (čl. 115l).

D. Státy se specifickou geopolitickou polohou a zkušeností vojenských diktatur

Řecko

Řecká ústava¹⁵ z roku 1975 ve svém čl. 48 upravuje konání státních orgánů v době výjimečného stavu. Podle jeho znění vyhláší výjimečný stav v případě války nebo mobilizace z důvodu vnějšího ohrožení anebo bezprostřední hrozby národní bezpečnosti, stejně jako v případě ozbrojeného převratu s cílem svrhnout demokratický režim,¹⁶ parlament na návrh vlády. Parlament musí návrh vlády schválit třípětinovou většinou všech svých členů

¹⁵ Ústava Řecka v anglickém překladu dostupná zde: <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/001-156%20aggliko.pdf>

¹⁶ Vyhlášení stavu nouze za jiných situací upravuje čl. 44 ústavy.

během jediného zasedání parlamentu. Tímto aktem se rovněž vytvářejí mimořádné soudy a pozastavuje platnost vyjmenovaných článků ústavy. Prezident republiky zveřejní usnesení parlamentu, které obsahuje také časové vymezení platnosti výjimečných opatření, jež nemůže přesáhnout 15 dní. Platnost opatření může být prodloužena každých 15 dní na základě rozhodnutí parlamentu, přičemž k prodloužení již postačuje většina všech členů parlamentu, nikoliv většina třípětinová. Definitivně pozbývají platnosti výjimečná opatření uplynutím lhůt bez dalšího prodloužení, anebo ukončením válečného stavu v případě, že ten byl důvodem pro vyhlášení výjimečného stavu.

V případě, že je parlament rozpuštěn nebo není z objektivních příčin možné jej včas svolat, může opatření výjimečného stavu vyhlásit prezident republiky dekretem na návrh vlády. Vláda potom postoupí tento dekret parlamentu ke schválení v okamžiku, kdy je jeho svolání možné, v každém případě ve lhůtě 15 dní. Za těchto okolností se vyžaduje souhlas většiny všech členů parlamentu.

V období vyhlášení výjimečného stavu má prezident republiky vydávat zákonná opatření na návrh vlády. Tato opatření musí postoupit ke schválení parlamentu ve lhůtě 15 dní. Pokud se tak nestane, nebo parlament opatření neschválí do 15 dnů od jejich doručení, pozbývají platnosti.

Ustanovení týkající se vyhlášení výjimečného stavu obsahuje také **jednací řád řeckého parlamentu**.¹⁷ Čl. 117 krom ustanovení obdobných znění příslušného článku ústavy představeného výše stanovuje povinnost veřejného a jmenovitého hlasování v případě schvalování nebo prodlužování výjimečného stavu.

Turecko

Ústava Turecké republiky¹⁸ v článku 92 upravuje vyhlášení válečného stavu a autorizaci vyslání ozbrojených sil následovně. Tato pravomoc náleží parlamentu (Velké národní shromáždění Turecka). V případě, že v okamžiku ozbrojené agrese vůči Turecku parlament nezasedá, může o použití ozbrojených sil rozhodnout prezident republiky. Článek 122 dále upravuje podmínky a průběh vyhlášení stanného práva, jež může vláda (Rada ministrů) pod předsednictvím prezidenta republiky a na základě konzultace s Národní bezpečnostní radou, vyhlásit na území Turecka či některých jeho částí na dobu ne delší než šest měsíců s možností prodloužení o čtyři měsíce – tento limit se ale neuplatňuje v případě válečného stavu (uplatňuje se v případě vyhlášení výjimečného stavu). Takové rozhodnutí musí být bezodkladně publikováno ve sbírce zákonů a postoupeno k hlasování parlamentu tentýž den. V případě, že parlament nezasedá, musí být jeho zasedání bezodkladně svoláno. Parlament může stanné právo zrušit, omezit, nebo rozšířit dobu jeho uplatnění.

V době vyhlášení stanného práva může vláda pod předsednictvím prezidenta republiky vydávat dekrety o síle zákona s okamžitou platností v záležitostech nezbytných v souvislosti

¹⁷ Anglický překlad jednacího řádu dostupný zde: <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/Standing%20Orders%202.docx>

¹⁸ Anglický překlad turecké ústavy dostupný zde: https://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf

se stanným právem. Tyto dekrety musí být publikovány ve sbírce zákonů a postoupeny k hlasování parlamentu tentýž den, přičemž jednací řád parlamentu stanoví postup a lhůty projednání těchto dekretů. Dekrety o síle zákona vydané v situaci výjimečného stavu nebo stanného práva nemohou být předmětem soudního přezkumu, tj. nemohou být postoupeny Ústavnímu soudu s námitkou jejich protiústavnosti (čl. 148 ústavy). Další pravidla jednání státních orgánů v situaci stanného práva, mobilizace a válečného stavu podle ústavy upraví zvláštní zákon.¹⁹

V případě vyhlášení stanného práva je podle zákona v každém tureckém regionu jmenován odpovědný generál, a to na základě nominace Náčelníka generálního štábu společným dekretem ministra obrany, předsedy vlády a prezidenta republiky.

Jednací řád parlamentu²⁰ upravuje výjimečné procedury v kapitole třetí, č. 126 je věnován výjimečnému stavu, článek 127 stannému právu a čl. 128 debatě o dekretech o síle zákona. V debatě je omezen čas pro projevy na maximálně pět minut, přičemž právo vystoupit mají zástupci alespoň dvacetičlenných skupin poslanců, které k bodu navrhly nějaké usnesení. Další náležitosti projednávání se řídí běžnými pravidly. V případě projednávání exekutivních dekretů o síle zákona jednací řád stanovuje pro jejich zařazení na pořad jednání lhůtu 30 dní, přičemž pro projednání ve výborech je dána dvacetidenní lhůta. V případě, že tato lhůta není výbory dodržena, může předseda parlamentu postoupit věc přímo plénu. Další náležitosti projednávání dekretů se řídí standardním postupem.

Články 129 a 130 jednacího řádu jsou věnovány vyhlášení války a autorizaci vyslání ozbrojených sil mimo území Turecka, resp. souhlas se vstupem cizích ozbrojených sil na turecké území. Jejich znění je však co do obsahu totožné.

¹⁹ Jde o zákon č. 1402 z 13. května 1971. Výjimečný stav upravuje zákon č. 2935 z 25. října 1983. Viz Ansay, T., Wallace, D. (eds.): *Intruduction to Turkish Law*, 6. ed. Alphen ann den Rijn: Kluwer Law International, str. 75-77.

²⁰ Anglický překlad jednacího řádu Velkého národního shromáždění Turecka dostupný zde: https://global.tbmm.gov.tr/docs/rules_of_procedure_en.pdf